

Așezările culturii Žuto Brdo – Gârla Mare

Gabriel Crăciunescu

Summary. Data provided by the settlements of the culture Zuto Brdo - Gârla Mare in Oltenia are analyzed in order to draw some conclusions on how they are organized. Three categories of settlements are revealed: some discovered by field research, others archaeological investigated but no dwellings discovered and finally settlements where dwellings were discovered. The last category included one or two houses, and at Ostrovul Mare-Colonie and Izvoarele-km. river 857 and Ostrovul Corbului-Cliuci three levels of construction were revealed, without further clarification made by the discoverer. At Ghidici-Balta Țarova more dwellings were discovered but because they represent different stages in the evolution of this culture one cannot draw any conclusions related to the organization of a settlement of this culture. Only the existence of "silos" within the perimeter of a settlement of this culture brings something new, also found in Verbicioara culture from the same era.

There are also taken into discussion the areas where these settlements were located, the events that lead to their disappearance, the inventory that differentiates them, the type and size of the dwellings and also their size.

The conclusion is that no explanation can be done on the basis of current research results, no statement related to the internal organization of a settlement in this culture and it is desirable not to draw conclusions based on research on other cultures, irrelevant if they are contemporary with Zuto Brdo - Gârla Mare culture.

Keywords: Oltenia, Cultura Zuto Brdo - Gârla Mare, settlements, dwellings.

Cultura Žuto Brdo – Gârla Mare cuprinde un areal care se întinde pe ambele maluri ale Dunării, în sectorul cuprins între Belgrad și vărsarea Oltului în fluviu¹. Această cultură se dezvoltă în Bronzul mijlociu și final și a fost cunoscută încă din primele decenii ale secolului XX, în special prin necropolele sale².

De la început trebuie subliniat faptul că în zona de la est de Porțile de Fier, în provincia Oltenia, sunt cunoscute necropole de mari dimensiuni. În estul provinciei amintesc necropolele de la Cârna-Grindul Tomii³, Cârna-Ostrovogania, Plosca – Cabana de metal⁴ și Ghidici-Balta Țarova⁵. Vestul acestei provincii are mai multe necropole din care amintesc pe cele de la Ostrovul Mare-Bivolării⁶,

¹ Morintz 1978, p. 28

² Franz 1922, p. 89-98; Bărcăcilă 1924, p. 289 și Fig. 146,148; Berciu, Comșa 1956, p. 266

³ Dumitrescu 1961

⁴ Motzoi-Chicideanu 2011, p. 500

⁵ Nica 1994, pp.178-206; idem 1995, pp. 236-246

⁶ Berciu 1939, p. 102-137, idem 1953, p. 598-641

Balta Verde-*La morminți*⁷, Gârla Mare-*km. fluvial 836+400*⁸ și cea de la Gruia⁹. Nici una din aceste necropole situate în vestul Olteniei nu atinge dimensiunile necropolei de la Cârna-*Grindul Tomii*, dar în afara celor amintite, mai sunt și alte necropole, dar de mici dimensiuni. Aceste mici necropole, ca și celelalte din cele amintite pentru vestul Olteniei, au fost distruse de factori naturali, acțiunea directă a omului dar și de apele lacul Porțile de Fier II. În această parte de vest a Olteniei se află 12 necropole¹⁰ și după o anumită logică exprimată și de alți colegi, numărul așezărilor trebuie să fie destul de apropiat.

Cu un alt prilej am discutat despre mărimea acestor necropole și consider că am adus argumente valabile în sprijinul părerii că toate aceste necropole au avut, inițial, mari dimensiuni. De aceeași părere sunt și alți arheologi¹¹ familiarizați cu această cultură. Aceste necropole presupun existența unor așezări situate în apropierea lor, indiferent dacă aveau dimensiuni mai mari sau mai mici. În această apreciere trebuie să se țină seama și de faptul că unele necropole se întind pe o perioadă mai mare de timp. Lucrul acesta este sugerat de faptul că în unele necropole mormintele mai noi deranjează sau chiar distrug pe cele mai vechi. Această situație este întâlnită, printre altele, în necropolele de la Gruia¹² și Gârla Mare¹³. Este mai greu de acceptat existența unor spații funerare întinse, fragmentate în zone distincte care au funcționat în același timp¹⁴. Fiecare așezare are nevoie de un spațiu de pe care să își procure hrana și să își satisfacă alte necesități. Deci este firesc să existe un anumit spațiu, anumită distanță, între aceste așezări. Și este tot așa de firesc să existe necropole pentru fiecare așezare a acestei culturi. Deci se pot identifica, cel puțin teoretic, așezările în funcție de necropole.

Pentru început voi aminti așezările culturii *Žuto Brdo* – Gârla Mare care au fost cercetate și publicate până acum. Trebuie precizat de la început că cercetările nu au fost de amploare în destul de multe așezări. În felul acesta nu se pot spune prea multe lucruri despre organizarea internă a așezărilor. În partea de est a provinciei au fost alocate fonduri suficiente pentru aceste cercetări. În vestul Olteniei, datorită fondurilor insuficiente cât și a altor factori, cercetarea așezărilor s-a redus la una sau două locuințe. Ori pentru cunoașterea mai multor locuințe este necesară cercetarea unui spațiu destul de mare pentru că nu toate așezările erau grupate într-o zonă mică. Acest lucru se întâmplă în unele așezări ale culturii

⁷ Berciu, Comșa 1956, p. 262-307

⁸ Crăciunescu 2014b, p. 1141-1147

⁹ Idem 2006b, p. 67-78

¹⁰ Idem 2012, p. 32-53

¹¹ Motzoi-Chicideanu 2011, p. 500

¹² Crăciunescu 2006a, p. 69

¹³ Crăciunescu, Văcuță 2016, p. 183-200

¹⁴ Motzoi-Chicideanu 2009, p. 8

Verbicioara din aceeași perioadă, în care așezările sunt situate pe mici „insule” înconjurate de un teren mlăștinis creat de cursul unor pâraie¹⁵.

1. Ostrovul Mare-Colonie

Cercetările de la Ostrovul Mare-Colonie¹⁶ sau desfășurate sub presiunea acoperirii suprafeței vizate pentru cercetare, de o masă de pământ rezultată de la lucrările hidrocentralei Porțile de Fier II. Prin secțiunile trasate am putut constata faptul că locuirea se întindea pe o lungime de 120 m pe direcția nord-sud iar pe direcția est-vest urmele de locuire au putut fi identificate doar pe o lățime de 15-20 m. Sigur că locuirea avea dimensiuni mai mari, dar în lipsa unor secțiuni de control, nu mă pot hazarda în presupuneri.

Cum este și firesc pentru această cultură ai cărei locuitori trăiau pe malurile Dunării, locuința și zona locuită erau situate la circa 200 m de fluviu, o distanță care să nu permită inundarea locuințelor în anii cu debit excesiv al Dunării. Singura locuință descoperită era de suprafață și avea dimensiunile de 2x3,75 m. Baza acesteia era situată la adâncimea de 0,45 m. iar conturul avea forma unui patrulater cu colțurile rotunjite. Această rotunjire a colțurilor a fost mai mult presupusă, deoarece nu a fost timp pentru dezvelirea totală a acesteia. Locuința nu a avut o podea amenajată iar dezafectarea s-a produs prin părăsirea acesteia, concluzie bazată pe lipsa unor semne de incendiere. Pe suprafața locuinței se aflau bucăți de chirpic de mici dimensiuni iar în colțul de nord-est, pământul ars sugera existența unei vetre. În apropierea locuinței au fost găsite două gropi, una cu diametrul de 2,75 m iar cealaltă cu diametrul de 1,90 m. Ambele gropi aveau adâncimea de 1,10 m, ceea ce permite supoziția că din ele a fost scos pământ pentru construirea pereților unor locuințe. Mai jos de adâncimea de 1,10 m se afla un strat nisipos, impropriu lucrării amintite.

Materialul arheologic găsit în locuință consta din ceramică de o mare diversitate de forme, statuete antropomorfe și ornitomorfe, fusaiole, Brotlaibidole, unelte de silex, topoare votive, unelte pentru decorat ceramica, jucării și un fragment de brățară¹⁷. Față de alte locuințe ale acestei culturi, în cea de la Ostrovul Mare au fost găsite 12 statuete antropomorfe și una dublă, singura din aria acestei culturi. Acestea au fost cedate spre publicare și republicare colegului Ion Chicideanu¹⁸. Din cele 12 statuete, una fragmentară prezintă un personaj cu mâinile apropiate și ridicate deasupra capului¹⁹. Această piesă împreună cu alta descoperită în necropola de la Ostrovul Mare-Bivolării²⁰, care redă un personaj ce

¹⁵ Crăciunescu 1999, p. 7-24; idem 2000, p. 9-64

¹⁶ Crăciunescu 1980, p. 43-58

¹⁷ O prezentare pe larg a acestor materiale, în Crăciunescu 2006a, p. 143-164

¹⁸ Monica Chicideanu-Șandor, I. Chicideanu 1990, Fig. 8/1-10

¹⁹ Crăciunescu 2011, p. 38 și Pl. I/5a-5b

²⁰ Berciu 1939, Fig. 160/8; idem 1953, Pl. XXXII/3a-3b

pare să execute un dans, reprezintă primii pași pentru această cultură, în redarea personajelor umane în plină mișcare.

În afara statuetei duble și păstrată în stare fragmentară, o altă piesă reprezintă un unicat în aria acestei culturi. Mă refer la un zurgălău de o formă deosebită care are formă bitronconică, închisă în zona mediană printr-un fel de brâu lat și perpendicular pe corpul piesei. Are o singură gaură de mici dimensiuni, pe unde au fost introduse mici bobite de lut.

2. Ostrovul Mare-*km. fluvial 861*

O altă locuire a fost descoperită, prin cercetări de teren, în Ostrovul Mare-*km. fluvial 861*. Aici a fost descoperit un material bogat și divers²¹, aflat sub depuneri de steril arheologic gros de circa 2 m. La suprafața solului se află o perdea groasă de copaci în diverse stadii de vegetație, singura posibilitate de observare a nivelului arheologic fiind malul rupt de apa Dunării. Această zonă, descoperită mai târziu decât alte puncte, nu a fost cercetată sistematic.

3. Ghidici-*Balta Țarova*

În localitatea Ghidici, comuna Piscu Vechi, județul Dolj au fost executate cercetări arheologice în anul 1981, 1984-1992 cu care prilej a fost descoperită o necropolă și o așezări ale culturilor Țuto Brdo – Gârla Mare, Bistreț-Ișalnița și Vârtop²². Necropola a fost descoperită lângă „Digul lui Milu” iar așezarea în punctul denumit „*Balta Țarova*”. Autorul cercetării a descoperit nouă locuințe din care cinci aparținând culturii Țuto Brdo – Gârla Mare (L1, L3, L4, L5, L6) și două aspectului Bistreț-Ișalnița (L2 și L9). Locuințele nr. 1, 3 și 4 au fost încadrate în ultima fază a culturii Țuto Brdo – Gârla Mare. Locuința nr. 6 avea dimensiunile de 6,25x4,35 m și avea o vatră amenajată direct pe podeaua locuinței²³. Se pare că locuința a fost distrusă de un incendiu. Locuința nr. 5 avea dimensiunile de 8,25x6,20 m și două vetre. Prima vatră se afla în centrul locuinței și avea dimensiuni de 1,25x0,75 m iar cea de a doua era situată într-o absidă, era de formă rotundă și un diametru de 0,75 m. Locuința nr. 4 se afla la 6 m sud de locuința nr. 1 și avea dimensiunile de 6,50x6 m. Avea o podină din nisip bătut și o vatră rotundă cu diametrul de 0,80 m. Un „siloz” rotund, pentru păstrarea cerealelor, împreună cu două râșnițe, erau situate pe latura de nord²⁴. Cum eu consider că aspectul Bistreț-Ișalnița reprezintă o fază târzie a culturii Țuto Brdo – Gârla Mare, voi lua în calcul și aceste două locuințe. Locuința nr. 2 avea dimensiunile între 10 și 6,50 m, o vatră de 1,25x1 m, o vatră și un „siloz” pe latura de nord. Locuința nr. 9 este tot de suprafață și are dimensiunile de 10,50x6,50 m. Avea podea din nisip bătut și patru vetre în interior²⁵.

²¹ Crăciunescu 2006a, p. 143-144; Crăciunescu, Para 2007, p. 62-66

²² Nica 1994, p.178-206; idem1997, p. 19-41 1994

²³ Ibidem 1994, p. 180

²⁴ Ibidem, p. 181

²⁵ Ibidem, p. 181-182

4. Izvoarele-km. fluvial 857

În localitatea Izvoarele, comuna Gruia, județul Mehedinți, am făcut cercetări în anul 1983. În punctul „Aria lui Melaiche Andreca” situată la km. fluvial 857 am deschis un șantier arheologic. Punctul în care am descoperit două locuințe ale acestei culturi era situat la 300 m de Dunăre²⁶, într-o zonă ușor mai ridicată și ferită de revărsările periodice ale fluviului.

Prima locuință, un bordei, avea formă dreptunghiulară și dimensiunile de 5,10x3,20 m, cu nivelul de călcare la adâncimea de 2,10 m. Nu avea podea amenajată, nivelul de călcare fiind situat pe un strat de nisip. Au fost surprinse șapte gropi ale stâlpilor de susținere care aveau diametrul situat în jurul a 0,20 m. Pe laturile bordeiului se afla pământ cruțat cu înălțimea de 0,70 m. Lățimea acestuia era de 1 m pe laturile de est și vest și 0,65 m pe laturile de nord și sud. Este posibil ca adâncimea destul de mare a gropii bordeiului și stratul de nisip din partea de jos a acesteia să fi permis pătrunderea umidității în locuință și de aici existența pământului cruțat de pe laturile locuinței. Groapa acestui bordei era plină cu pământ amestecat cu ceramică fragmentară, cenușă, bucăți de chirpici, resturi de scoici și melci, multe oase de bovine, porcine, păsări și pești, unele trecute prin foc. În apropierea acestui bordei am găsit groapa altuia care nu a mai putut fi cercetat în întregime. Acest bordei avea lungimea cercetată de 1,65 m, lățimea de 3,25 m și era orientat est-vest. Acest bordei avea pământ cruțat doar pe laturile lungi iar în perimetrul lui au fost găsite patru gropi pentru stâlpii de susținere. În vestul primului bordei, la o distanță de patru metri, a fost găsită o groapă ovală cu adâncimea de 1,55 m și diametrul de 1,05 m. Aceasta era umplută cu cenușă, cărbune și câteva fragmente ceramice Žuto Brdo-Gârla Mare. Deasupra acestei umpluturi, la adâncimea de 0,25 m, se afla scheletul unui câine.

Alte materiale descoperite în locuințele de aici constau într-un fragment de râșniță, o greutate pentru războiul de țesut în formă de piramidă, mai multe fusaiole și câteva unelte de silex. Una din fusaiole nu era străpunsă la unul din capete, fiind „un cap de băț”, cum sunt ele denumite în literatura de specialitate.

Gropile celor două bordeie au fost umplute treptat cu resturi menajere, ceea ce arată clar că cele două locuințe nu au fost distruse de un incendiu. Ceramica din cele două bordeie este reprezentată de formele cunoscute pentru această cultură: oale de diferite forme și mărimi, vase pyraunos, cești, căni, castroane, amfore de mărimi diferite, capace, tăvițe (tigăi de pește), un fragment de topor votiv. Nu au fost descoperite statuetele. În cadrul ceramicii, atenția este atrasă de două lucruri. Primul ar fi o ceașcă lucrată dintr-un lut prost frământat și omogenizat, decorată cu incizii verticale²⁷ care nu au nici o legătură cu cultura Žuto Brdo-Gârla Mare. În aria acestei culturi a mai fost descoperite, în mormântul nr. 78 de la Orsoja²⁸, două

²⁶ Crăciunescu 1992, p. 43-47

²⁷ Ibidem, Pl. 3/6

²⁸ Filipov 1976, p. 70, Pl. XXXIII

cești asemănătoare. Al doilea lucru care atrage atenția se referă la cercurile ștamplate de pe ceramica de aici. Unele din acestea au doar conturul trasat, altele au cercuri concentrice, spirale sau au interiorul umplut cu puncte²⁹. Ar mai fi de amintit faptul că aici nu a fost descoperită decât o statueta fragmentară, și aceea în stratul de cultură.

5. Ostrovul Corbului–Cliuci

Cercetările arheologice de la Ostrovul Corbului, întreprinse de P. Roman³⁰ în intervalul 1970-1984 în punctul *Botul Cliuciului* sau *Cliuci*, cum îi spun localnicii. Aici a fost posibilă și evidențierea unei locuiri Źuto Brdo-Gârla Mare. În sectoarele A și B, cum le-a denumit autorul săpăturii, aflate la circa 300-350 m unul de altul, au fost surprinse locuiri ale acestei culturi în unele din secțiunile trasate. În sectorul A a apărut o așezare timpurie iar în sectorul B materialele acestui orizont aparțin fazei clasice³¹. Materialele din sectorul A au fost publicate cu mai mult timp în urmă³². În secțiunile XVI și XVIa au apărut trei niveluri de construcție care pot fi atribuite unei faze de început a culturii Źuto Brdo-Gârla Mare³³. Autorul cercetării, P. Roman, scrie că cele trei niveluri de construcție erau formate din locuințe de suprafață iar cea mai de jos era o locuință incendiată din perioada timpurie a acestei culturi³⁴.

6. Batoți-Grajdurile CAP

Localitatea Batoți este situată în comuna Devesel, județul Mehedinți. La marginea de sud a satului, în zona grajdurilor fostului CAP din localitate, terenul coboară în pantă de pe dealul din sud către partea de nord unde se află malul Dunării. Această pantă are un unghi tot mai mic cu cât se apropie de Dunăre. Pe acest teren, aflat la 1000-1500 m de stațiunea de la Ostrovul Corbului cercetată de P. Roman, au fost găsite fragmente ceramice aparținând culturii Źuto Brdo-Gârla Mare³⁵. Este posibil ca după o inundație puternică din zona sitului de la Ostrovul Corbului–*Cliuci*, o parte din populația epocii bronzului să se fi mutat aici, unde zona este ferită de orice inundație. Lipsa unor cercetări sistematice nu ne ajută să ne formăm o părere despre modul de organizare a unei așezări a culturii Źuto Brdo-Gârla Mare.

7. Gârla Mare-km. fluviali 839-840

Trei locuiri aparținând acestei culturi sunt cunoscute în localitatea Gârla Mare din județul Mehedinți. Prima locuire³⁶ care a fost descoperită se situează între *km. fluviali 839-840*. În această zonă am făcut cercetări de teren pe parcursul mai

²⁹ Crăciunescu 1992, Pl. 5/9

³⁰ Roman 1996, p. 16

³¹ Dodd-Oprișescu 2008, p. 169

³² Hänsel, Roman 1984, p. 188-229

³³ Dodd-Oprișescu op. cit., p. 171

³⁴ Roman 1996, p. 23

³⁵ Crăciunescu 2014c, p. 257

³⁶ Idem 2014a, p. 54-63

multor ani și am descoperit un bogat material ceramic care ne-a sugerat, la timpul acela, că acolo se află o așezare. Datorită faptului că aici nu au fost întreprinse cercetări arheologice sistematice, este dificil să mă pronunț asupra faptului dacă materialele arheologice provin din așezare sau necropolă. Aici au fost găsite fragmente ceramice decorate cu linii incizate³⁷, ori se cunoaște faptul că toată ceramica Țuto Brdo-Gârla Mare este decorată în tehnica Stichkanaltechnik. Tot aici a fost găsit un fragment de statueta care, după decor și formă, reprezintă una din cele mai vechi reprezentări antropomorfe în cadrul acestei culturi. Nu au fost făcute cercetări arheologice sistematice dar este posibil ca de aici să se obțină date referitoare la așezările acestei culturi.

8. Gârla Mare-*km. fluvial* 836+400

A doua locuire de la Gârla Mare, a acestei culturi, este situată pe marginea Dunării la *km. fluvial* 836+400, chiar în dreptul necropolei cercetată sistematic pe parcursul a trei campanii. Fiind în cea mai mare parte distrusă de lucrările de exploatare a pietrișului și nisipului, aceasta a fost cercetată³⁸ doar prin intermediul unei secțiuni. Din păcate, nu am surprins decât o zonă de locuire, fără nici o urmă de locuință. Materialul arheologic de aici este banal și constă, în special din fragmente ceramice de la diverse tipuri de vase.

9. Gârla Mare-*Insulă*

A treia locuire a culturii Țuto Brdo-Gârla Mare de la Gârla Mare se află în insula din fața acestei localități. În anumiți ani, după scăderea nivelului apelor Dunării, în capătul de nord al insulei plaja rămâne plină de fragmente ceramice care provin de la locuințe distruse de revărsările de apă. În anul 2009 am făcut o vizită în insulă prilej cu care am descoperit că apa Dunării spălase depunerile de steril arheologic și astfel a apărut conturul unei locuințe. Împreună cu câțiva colegi de la Muzeul Regiunii Porților de Fier am făcut cercetări în această locuință în zilele de 24 și 30 septembrie 2009. Am stabilit că locuința³⁹ avea dimensiunile de 9,30x5,75 m și din ea nu am săpat decât două carouri, unu și patru, datorită dificultăților de deplasare în insulă și fluctuației nivelului Dunării. În caroul patru am găsit o groapă cu două faze de umplere separate între ele de un strat de lut galben-roșcat gros de 0,25 m. Etapa a doua de umplere, cea de sus, s-a făcut cu cenușă, fragmente ceramice, oase de pește și valve de scoici. Stratul de lut galben-roșcat ce a fost sesizat în zona gropii, a fost găsit sub forma unor mici pete și în alte zonei a locuinței despre care discutăm. Aceste pete de lut reprezintă podeaua altei locuințe care a fost construită peste cea prezentată de noi. Apa a distrus-o aproape în întregime, din ea nerămânând decât petele galben-roșcat amintite. În această locuință au fost găsite numeroase fragmente ceramice care proveneau de la diferite tipuri de vase, două statuete antropomorfe fragmentare iar în perimetrul locuinței,

³⁷ Ibidem, Pl. II

³⁸ Idem 2014b, p. 1141-1147

³⁹ Crăciunescu et al. 2010, p. 99-110

chiar la suprafață, au fost găsite două piese de bronz, un ac de cusut și un fragment de brățară⁴⁰.

Situația malului insulei se modifică permanent datorită creșterii și descreșterii, aproape zilnice, a nivelului apei în sezonul secetos și ridicării permanente a nivelului apei în sezoanele cu precipitații, dar și ca urmare a funcționării Hidrocentralei Porțile de Fier II. Acest fapt a dus la schimbarea situației malului insulei, astfel încât la sfârșitul lunii august 2010, când am făcut o nouă cercetare a zonei, să găsesc altă situație. La km. fluvial 837+980 am descoperit amprenta a două locuințe ale culturii Țuto Brdo-Gârla Mare. Una avea lungimea de 7,95 m iar cealaltă avea lungimea de 8 m. Între cele două locuințe era o distanță de 2,10 m.

10. Cârna-Rampă

Cercetările efectuate aici de I. Chicideanu pe malul sudic al bazinului nr. 2 al lacului Bistreț în intervalul 1993-1996, au dus la descoperirea unor materiale de factură Țuto Brdo-Gârla Mare dar nu a fost descoperită nici o locuință, doar o singură vatră, câteva gropi menajere și mai multe zone cu resturi de podină. De menționat descoperirea unei vas înalt de provizii⁴¹, spart pe loc, se înscrie în practica acestei perioade de păstrare a cerealelor, întâlnită și în cadrul culturii Verbicioara în stațiunea arheologică de la Rogova⁴².

11. Cârna-Nasta

Acest sit se află pe malul de sud al bazinului nr. 4 al lacului Bistreț. Aici a fost descoperit un complex care ar putea reprezenta resturile unei locuințe. În respectiva groapă, la partea superioară, au fost descoperite bucăți mari de chirpic. Se presupune că este vorba de un semibordei⁴³.

12. Schela Cladovei

În stațiunea arheologică de la Schela Cladovei, unde a făcut numeroase cercetări V. Boroneanț⁴⁴ asupra epipaleoliticului, se află locuiri din diverse perioade. În anul 1986 am participat la una din campaniile de cercetare, prilej cu care am putut săpa o groapă aparținând culturii Țuto Brdo-Gârla Mare⁴⁵. Aceasta fusese rasă de complexe ulterioare, astfel încât nu am găsit intact decât fundul acesteia care era plin cu cenușă și fragmente ceramice specifice culturii amintite. Aminteam cu altă ocazie că din fragmentele ceramice s-a putut întregi o ceașcă. În afară de acest fund de groapă nu s-a mai descoperit nici un alt material din această cultură, ceea ce înseamnă că tot nivelul căreia aparținea groapa a fost distrus de lucrări contemporane și de eroziunea provocată de apa pluvială.

⁴⁰ Idem 2010, Pl. I/7,8

⁴¹ Șandor-Chicideanu 2003, p. 42-43

⁴² Materiale inedite. Unul din vase, în curs de restaurare, se află în depozitele Muzeului Regiunii Porților de Fier

⁴³ Șandor-Chicideanu 2003, p. 43-464

⁴⁴ Boroneanț 1996, p. 3-11

⁴⁵ Crăciunescu 2014c, p. 257

13. Bistreț

În această localitate din comuna Devesel, jud. Mehedinți au fost făcute cercetări arheologice într-o stațiune eneolitică⁴⁶. Cu acel prilej a fost găsită o locuire Žuto Brdo-Gârla Mare marcată prin mai multe fragmente ceramice și o bucată din partea superioară a unei statuete antropomorfe aparținând acestei culturi.

O primă categorie de așezări este constituită de acele așezări ale culturii Žuto Brdo-Gârla Mare documentate doar prin cercetări de suprafață și care nu permit o estimare a suprafeței lor iar în unele cazuri nici nu se poate stabili dacă sunt așezări sau necropole. În această categorie intră descoperirile de la Ostrovul Mare-km. *fluvial 861*, Batoți-*Grajdurile CAP*, și Gârla Mare- km. *fluviali 839-840*.

A doua categorie este constituită de siturile arheologice în care au fost efectuate cercetări arheologice, au fost identificate nivele sau complexe ale culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, dar nu au fost găsite locuințe. În această situație se află siturile Cârna-*Rampă*, Cârna-*Nasta*, Bistreț-*La punți* (au *Părăul lui Mutu*), Schela Cladovei și Gârla Mare-km. *fluvial 836+400*.

A treia categorie este constituită de situri în care nu s-au efectuat cercetări arheologice dar a fost posibilă observarea și efectuarea unor măsurători ale unor locuințe, așa cum este situația cu situl Gârla Mare-*Insulă*.

Ultima categorie este constituită de situri în care s-au efectuat cercetări arheologice și au fost descoperite una sau mai multe locuințe ale acestei culturi. Este situația siturilor Ostrovul Mare-*Colonie*, Ghidici-*Balta Țarova*, Izvoarele-km. *fluvial 857*, și Ostrovul Corbului-*Cliuci*.

În vestul Olteniei o mare parte din așezările acestei culturi sunt descoperite în zone distruse de apa Dunării sau de modificarea terenului datorită unor factori naturali. La aceste motive s-au mai adăugat lipsa unor fonduri consistente pentru efectuarea unor cercetări arheologice de amploare. Lipsa cercetărilor arheologice pe suprafețe mari nu a permis decât descoperirea unui număr mic de locuințe în așezările acestei perioade. Excepție de la această linie o reprezintă așezările de la Ghidici-*Balta Țarova* și Ostrovul Corbului-*Cliuci*, într-o oarecare măsură.

Tipurile de locuințe în această cultură sunt variate. Cele mai multe sunt locuințe de suprafață, așa cum se întâlnesc la Ostrovul Mare-*Colonie* și Ghidici-*Balta Țarova*, dar există și bordeie, după cum se documentează din cercetările de la Izvoarele-km. *fluvial 857*. Deși datele nu sunt ferme, este posibil să întâlnim și semi bordeie, după cum rezultă din cercetările de la Cârna-*Rampă*.

Planul locuințelor este totdeauna rectangular, în multe cazuri ele având laturi inegale, într-o măsură mai mare sau mai mică.

Locul de amplasare al așezărilor este totdeauna legat de malurile Dunării sau al unor bălți. De cele mai multe ori aceste așezări sunt situate strict pe malurile Dunării, lucru care a determinat și distrugerea unora, așa cum este cazul așezării de

⁴⁶ Idem 2003, p.247; idem 2013, p. 433-449

la Gârla Mare-*km. fluvial 836+400*. În alte cazuri au fost preferate insulele și după cum se știe există urme de locuire în insula Șimian dar și mai cunoscutele insule Ostrovul Corbului și Ostrovul Mare. Dar cel mai clar sunt documentate locuințele acestei culturi în insula Gârla Mare, unde au fost măsurate dimensiunile unor locuințe și au fost făcute observații asupra acestora. Așezarea de la Gârla Mare-*Insulă* nu își putea asigura necesitățile vitale doar pe baza resurselor pe care le oferea mica insulă. De aceea trebuie să ne gândim și la posibilitatea ca așezarea să fi fost amplasată aici pentru o protecție în fața unei potențiale amenințări/agresiuni. Unele așezări din Oltenia sunt amplasate pe marginea unor bălți cu suprafețe semnificative, așa cum este situația cu așezările și necropolele de la Cârna sau cu așezarea de la Bistreț, comuna Devesel, județul Mehedinți, unde a existat o baltă foarte mare dar care a fost desecată în perioada colectivizării agriculturii.

La Gârla Mare este documentată o altă situație. Actualul sat este situat pe o terasă înaltă cu câțiva zeci de metri de nivelul Dunării și situată la 1-2 km de fluviu. Pe marginea acestei terase care este permanent erodată de factorii naturali, au fost găsite fragmente de vase sau chiar cești aproape întregi, care au fost depuse în muzeul Școlii Generale Gârla Mare de către profesorul de istorie. Toate aceste materiale erau însoțite de etichete care arătau că respectivele fragmente au fost descoperite în trei locuri diferite de pe această terasă înaltă.

Dacă nu au putut fi documentate locuințe în toate așezările acestei culturi, cele care au fost cercetate au arătat că dimensiunile acestora sunt oarecum asemănătoare și se situează în jurul a 6x4 m, cum este cazul unora din locuințele de la Ghidici-*Balta Țarova* și Izvoarele-*km. fluvial 857*. Părțile extreme sunt reprezentate de locuințe de la Gârla Mare-*Insulă* și Ghidici-*Balta Țarova*, cu dimensiuni situate în jurul a 10x6 m iar la polul opus se situează locuința de la Ostrovul Mare-*Colonie*, cu dimensiunile de 3,75x2 m. În aceste condiții este dificil să se tragă concluzii legate de rolul și caracterul acestor așezări. Nu se poate concluziona dacă unele din aceste locuințe sunt sezoniere și mă refer la anotimpuri, sau dacă sunt permanente.

Pe suprafața unei asemenea locuințe pot fi observate câteva elemente. În primul rând trebuie menționate gropile pentru stâlpii de susținere, dar în multe cazuri nici acestea nu pot fi sesizate. Motivele sunt constituite de faptul că aceste gropi sunt săpate în strat de nisip, locuințele sunt abandonate și nu incendiate iar umplerea gropilor se face, în multe cazuri, tot cu nisip. Toate locuințele au vetre în interior, adesea numărul acestora ajunge și la patru, așa cum este cazul locuinței nr. 9 de la Ghidici-*Balta Țarova*. Nu trebuie să uităm nici posibilitatea existenței unor vetre în afara locuințelor, dar pentru moment această situație nu a fost confirmată de cercetările de până acum. Dacă ne referim la modul de realizare a acestor locuințe, pe lângă stâlpii de susținere amintim faptul că pereții erau realizați dintr-un schelet de lemn pe care se aplica lut umed. Acest fapt este bine documentat de bucățile de chirpic găsite în timpul cercetărilor. Pământul pentru realizarea pereților

era luat din gropi aflate în apropierea locuințelor. Cel mai bun exemplu este întâlnit la Ostrovul Mare-*Colonie*, unde au fost descoperite două gropi în apropierea locuinței de aici. Sigur că aceste gropi erau umplute după aceea cu resturi menajere, cenușă, cărbuni și fragmente de ceramică. Nu toate locuințele erau dezafectate în același mod. O parte din acestea au dispărut în urma unor incendii pe când altele au fost abandonate. Abandonul s-a datorat modificării florei și faunei dintr-o microzonă, ceea ce a dus la imposibilitatea procurării hranei diversificate, în mod constant. O altă cauză a acestui abandon a fost datorată modificării terenului pe care se afla așezarea. Acest lucru se putea întâmpla în urma unor inundații sau alți factori. Inundațiile au dus la deplasarea unor comunități de la Ostrovul Corbului-*Cliuci* la Batoși-*Grajdurile CAP*, la circa 1500 m distanță, dar într-un teren în pantă situat la circa 20 m peste nivelul Dunării.

O anumită parte a hranei acestei populații era asigurată de lucrarea pământului și de cantitatea de cereale obținută. Dar aceste cereale trebuiau păstrate o bună bucată de vreme, să nu fie consumate de micile rozătoare. Acest lucru se realiza cu ajutorul unor vase de lut de mari dimensiuni în care era păstrată o anumită parte din recolta de cereale. Acest lucru este documentat în așezarea de la Ghidici-*Balta Țarova* unde au fost găsite niște „silozuri” în anexe ale locuințelor de aici. Această practică este documentată și într-o așezare a culturii Verbicioara de la Rogova, unde au fost descoperite vase de dimensiuni mari cu pereți lucrați din lut amestecat cu paie și groși de 3-5 cm. Unele din aceste vase se aflau în locuințe altele erau amplasate în anexe ale acestora. Deci aceasta era practica acestei perioade.

Inventarul acestor locuințe este foarte diferit. În locuința de la Ostrovul Mare-*Colonie* se află o mare varietate de piese, unele fiind unicat în aria acestei culturi. În locuințele de la Ghidici-*Balta Țarova* și Izvoarele-*km. fluvial 857* avem un inventar destul de sărăcăcios, lucru care ar putea fi legat și de modul de dezafectare al acestor locuințe.

Aproape toate locuințele aveau în inventarul lor statuete antropomorfe fragmentare. În această situație revine întrebarea legată de absența acestor statuete în unele morminte Žuto Brdo-Gârla Mare.

Mărimea locuințelor, amplasarea lor la Gârla Mare, pe malul Dunării, în insulă, dar și pe terasa înaltă a Dunării, face să fie justificată întrebarea legată de caracterul așezării: permanentă sau sezonieră? Personal consider că toate sunt locuințe permanente dar că unele, în special cea de la Ostrovul Mare-*Colonie*, avea un caracter special. Numărul mare de tipuri ceramice din această locuință precum și mulțimea altor tipuri de artefacte sugerează o activitate intensă. Cantitatea destul de mare de oase de animale arată clar că respectiva locuință a fost folosită o perioadă mai mare de timp. Din păcate zona locuinței a fost complet modificată, astfel încât nu se va mai putea efectua o cercetare arheologică, singura care ar mai fi putut aduce elemente în plus la ceea ce se cunoaște.

Pentru a stabili dacă locuințele culturii Țuto Brdo-Gârla Mare din Oltenia aveau o anumită dispunere/aliniere este necesară o intensă cercetare a unor așezări reprezentative pentru această cultură. Din diverse motive acest lucru nu a fost posibil până acum dar sper că se vor forma tineri specialiști care să fie preocupați de această cultură și că cercetarea arheologică va primi fondurile necesare acestor cercetări.

Până acum au fost cercetate maxim trei locuințe pentru fiecare așezare, unele din ele suprapuse, cum s-a întâmplat la Ostrovul Corbului-*Cliuci*. Singura excepție o reprezintă stațiunea arheologică de la Ghidici-*Balta Țarova* unde au fost descoperite mai multe locuințe. Dar trebuie să se țină seama că nu toate locuințele au fost contemporane. Un decalaj cât de mic dintre momentul construcției lor poate da informații eronate. Dacă avem morminte ale acestei culturi care au deranjat alte morminte ale aceleiași culturi⁴⁷, este firesc ca și în cazul locuințelor să funcționeze aceeași regulă. Sau să se repete situația de la Gârla Mare-*Insulă*, unde peste locuința mai veche a fost construită una nouă.

În concluzie, modul de organizare al unei așezări Țuto Brdo-Gârla Mare este puțin cunoscut și nu cred că trebuie să tragem concluzii pe baza unor analogii cu alte culturi ale acestei perioade. Doar cercetările viitoare de amploare, vor permite strângerea unei documentații concludente în acest sens.

⁴⁷ Idem 2006b, p. 69

BIBLIOGRAFIE

- BĂRCĂCILĂ 1924 Alexandru Bărcăcilă, *Antiquité pré-et-protô historique des environs de Turnu Severin*, în *Dacia*, I, 1924, pp. 280-296
- BERCIU 1939 Dumitru Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939
- BERCIU 1953 Dumitru Berciu, *Catalogul muzeului arheologic din Turnu-Severin*, în *Materiale*, I, 1953, pp. 598-641
- BERCIU, COMȘA 1956 Dumitru Berciu, Eugen Comșa, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949și 1950)*, în *MCA*, II, 1956, pp. 251-489
- BORONEANȚ 1996 Vasile Boroneanț, *La 30 de ani de la începerea săpăturilor arheologice de la Schela Cladovei*, în *Drobeta*, VII, 1996, pp. 3-11
- CHICIDEANU-ȘANDOR, CHICIDEANU 1990 Monica Chicideanu-Șandor, Ion Chicideanu, *Contributions to the Study of the Gîrla Mare Anthropomorphic Statuettes*, în *Dacia N. S.*, XXXIV, 1990, pp. 53-75
- CRĂCIUNESCU 1980 Gabriel Crăciunescu, *Noi descoperiri arheologice din epoca bronzului la Ostrovul Mare*, în *Drobeta*, IV, 1980, pp. 43-58
- CRĂCIUNESCU 1999 Gabriel Crăciunescu, *Cercetări arheologice în satul Bucura*, *Drobeta*, IX, 1999, p. 7-24
- CRĂCIUNESCU 2000 Gabriel Crăciunescu, *Cultura Verbicioara la Rogova, jud. Mehedinți*, *Drobeta*, X, 2000, p. 9-64
- CRĂCIUNESCU 2003 Gabriel Crăciunescu, *Cercetările de salvare de la Bistreț, județul Mehedinți*, în *Tibiscum*, 2003, pp. 2447-256
- CRĂCIUNESCU 2004 Gabriel Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*. *Bibliotheca Thracologica*, XLI, Craiova, 2004
- CRĂCIUNESCU 2006a Gabriel Crăciunescu, *Despre locuirile bronzului mijlociu din Ostrovul Mare*, în *Drobeta*, XVI, *Arheologie-Istorie*, 2006, pp. 143-164
- CRĂCIUNESCU 2006b Gabriel Crăciunescu, G. 2006. *La nécropole à crémation de l'Âge du Bronze de Gruia, département de Mehedinți*, In *Pratiques funéraires et*

- manifestations de l'identité culturelle (Âge du Bronze et Âge du Fer)* (Ed. Vasilica Lungu, Gavrilă Simion, Florin Topoleanu) Actes du IV^e Colloque International d'Archéologie Funéraire; Tulcea, 2006, pp. 67-78
- CRĂCIUNESCU 2011 G. Crăciunescu, *Despre plastica culturii Gârla Mare din insula Ostrovul Mare*, în Drobeta, XXI, Arheologie-Istorie, 2011, pp. 35-41
- CRĂCIUNESCU 2012 Gabriel Crăciunescu, *Necropolele culturii Źuto Brdo – Gârla Mare din sud-vestul Olteniei*, în Drobeta, XXII, Arheologie-Istorie, 2012, pp. 32-53
- CRĂCIUNESCU 2013 Gabriel Crăciunescu, *À propos de l'énéolitique sur le territoire du département de Mehedinți (Roumanie)*, în A. Comșa, C. Bonsall, L. Nikolova (ed.), *Facets of the post. The Challenge of the Balkan Neo-Eneolithic*, București, 2013, pp. 433-449
- CRĂCIUNESCU 2014a Gabriel Crăciunescu, *Descoperiri din epoca bronzului la Gârla Mare, km. fluviali 839-840*, în Buridava, studii și materiale, XI, 2014, pp. 54-63
- CRĂCIUNESCU 2014b Gabriel Crăciunescu, *O așezare din epoca bronzului de la Gârla Mare*, în Mehedinți, istorie, cultură și spiritualitate, 7, 2014, pp. 1141-1147
- CRĂCIUNESCU 2014c Gabriel Crăciunescu, *Cultura Źuto Brdo–Gârla Mare în sud vestul Olteniei. Stadiul actual al cercetării*, în Arheovest, II₁, In Honorem Prof. Univ. Dr. Gheorghe Lazarovici, Timișoara, 6 decembrie 2014, Ed. JATEPress Kiadó, 2014, pp. 251-272
- CRĂCIUNESCU, 2007 Gabriel Crăciunescu, Constantin Para, *O statueta zoomorfă de la Ostrovul Mare, jud. Mehedinți*, în Drobeta, XVII, Arheologie Istorie, 2007, pp. 62-66
- PARA
- CRĂCIUNESCU 2010 Gabriel Crăciunescu, Marin Iulian Neagoe, Cristian Manea, Văcuță Eugen Gavril, *O locuință din epoca bronzului în insula Gârla Mare*, în Drobeta, XX, Arheologie-Istorie, 2010, pp. 99-110
- ET AL.
- CRĂCIUNESCU, 2016 Gabriel Crăciunescu, Eugen Gavril Văcuță, *Necropola de incinerare de la Gârla Mare, jud. Mehedinți. Campania din anul 2013*, în Arheovest, IV₁, In honorem prof. univ. dr. Adrian Bejan,
- VĂCUȚĂ

- Timișoara, 26 noiembrie 2016, editura JATEPress
 Kiadó, Szeged, 2016, pp. 183-200
- DODD-OPRIȚESCU 2008 Ann Dodd-Oprițescu, *Așezarea și complexele aparținând Culturii Gârla Mare de la Ostrovul Corbului*, în Petre Roman, Ann Dodd-Oprițescu, *Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912. Morminte și unele așezări preistorice, Dunărea-ază a vechilor civilizații europene. Regiunea Porților de Fier, Seria monografii, I, p. 169-178*
- DUMITRESCU 1961 Vladimir Dumitrescu, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cîrna*, Biblioteca de Arheologie, IV, București, 1961
- FILIPOV 1976 Traiko Filipov, *Necropol ot kăsnata bronzova epoha pri s. Orsoja Lomsko*, Lom, 1976
- FRANZ 1922 Leonard Franz, *Vorgheschichtliche Funde aus Rumänien*, în *Wiener Prähistorische Zeitschrift*, IX, 3-4, 1922, 89-98
- HÄNSEL, ROMAN 1984 Bernard Hänsel, Petre Roman, *Siedlungsfunde der bronzezeitlichen Gâla Mare Gruppe bei Ostrovul Corbului östlich der Eisernen Tores*, în *PZ*, 59, 1984, 2, pp. 188-229
- MORINTZ 1978 Sebastian Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I, Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, Biblioteca de Arheologie, XXXIV, București, 1978
- MOTZOI-CHICIDEANU 2009 Ion Motzoi-Chicideanu, *Înmormântările culturii Žuto Brdo Gârla Mare*, în *European Archaeology – online*, March, 2009, http://www.archaeology.ro/ime_gm.pdf
- MOTZOI-CHICIDEANU 2011 Ion Motzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, (vol. I, II), Editura Academiei Române, București, 2011
- NICA 1994 Marin Nica, *Date noi cu privire la cronologia și periodizarea grupului cultural Gârla Mare, pe baza descoperirilor din așezarea și necropola de la Ghidici, punctul "Balta Țarova"* în P. Roman, M. Alexianu (ed.), *Relations thraco-illyro-hellèque. Actes du XIV^e Symposium National de Thracologie, Băile Herculane (14-19 septembre 1992)*, București, 1994, pp. 178-206

-
- NICA 1995 Marin Nica, *Câteva date despre necropola și locuințele din așezările hallstattiene timpurii de la Ghidici, punctul „Balta Țarova” (jud. Dolj), în Cercetări arheologice în aria nord-tracă, I, 1995, pp. 236-246*
- NICA 1997 Marin Nica, *Date noi cu privire la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului pe teritoriul Olteniei, în Gh. Matei (ed.) Prima epocă a fierului la gurile Dunării și în zonele circumpontice. Lucrările Colocviului Internațional. Septembrie 1993-Tulcea, Tulcea, 1997, pp. 19-41*
- ROMAN 1996 Petre Roman, *Ostrovul Corbului, I/1a. Istoricul cercetării. Săpăturile arheologice și stratigrafia, București, 1996, pp. 1-113*
- ȘANDOR-
CHICIDEANU 2003 Monica Șandor-Chicideanu, *Cultura Țuto Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2003*